

NET ALS IK

Het inspirerende waargebeurde verhaal
van een jonge Syrische vluchteling

MUZOON ALMELLEHAN
EN WENDY PEARLMAN

vertaald door Merel Leene

kluitman

Ik draag dit boek op aan mijn ouders, broers en zus, aan mijn vrienden en aan iedereen die in mijn stem geloofde en me tijdens mijn reis heeft geholpen.

Ik draag dit boek ook op aan mensen die in zichzelf geloven en hun dromen nooit opgeven. De mensen wier vastberadenheid groter is dan hun angst. En de mensen die goedheid proberen te zaaien in een wereld vol verdriet.

Nur 284/GGP0124

Bisac JNF007110 / JNF053240

© MMXXIV Nederlandse editie: Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

© MMXXIII Tekst: Muzoon Almellehan

First published by Alfred A. Knopf, Penguin Random House LLC, New York

Oorspronkelijke titel: *Muzoon: A Syrian Refugee Speaks Out*

Nederlandse vertaling: Merel Leene

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer

Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

kluitman.nl

BIJ KONINKLIJKE BESCHIKKING
HOFLEVERANCIER

Inhoud

Proloog	· 5
Deel I: Thuis	· 7
Deel II: Revolutie	· 37
Deel III: Onder de bommen	· 69
Deel IV: De belangrijkste dingen	· 95
Deel V: Vluchtelingen	· 119
Deel VI: Hoop en wanhoop	· 163
Deel VII: Opnieuw opnieuw beginnen	· 195
Deel VIII: Aankomst	· 237
Epiloog	· 268

Proloog

Dit is mijn verhaal. En het is een venster, met uitzicht op heel veel andere verhalen.

Ook is dit het verhaal van mijn land, Syrië.

Toen ik klein was, lieten de inwoners van Syrië steeds vaker hun stem horen. Ze eisten meer vrijheid. Hun vreedzame demonstraties leidden tot een conflict waarbij meer dan zeshonderdduizend mensen gedood zijn. De oorlog dwong ongeveer twaalf miljoen mensen, meer dan de helft van de Syrische bevolking, om te vluchten. Ik ben een van die mensen.

Dit is ook een verhaal over hoe het is om een vluchteling te zijn.

Op dit moment zijn er in de hele wereld drieëntachtig miljoen mensen die hun huis moesten achterlaten. Ieder van hen heeft een uniek verhaal over verlies en hoop. Van mijn eigen reis heb ik geleerd dat een vluchteling niet een bepaald soort mens is. Het is iemand in een bepaald soort situatie waarin iedereen terecht kan komen. De ene dag ben je een kind dat graag voetbalt en tekenfilms kijkt. De volgende dag is het oorlog en moet je naar een

vluchtelingenkamp verhuizen. Ik heb niet voor die dingen gekozen, maar ze overkwamen me en ik heb er ontzettend veel van geleerd. Bijvoorbeeld om elke kans die je krijgt aan te grijpen en niets als vanzelfsprekend te beschouwen. Als je geen vluchteling bent, hoop ik dat mijn verhaal je een idee geeft van hoe het is om er wel een te zijn. Als je een vluchteling bent, hoop ik dat mijn verhaal je eraan herinnert dat je trots mag zijn op jezelf en op de reis die je gemaakt hebt.

Dit is ook een verhaal over kind zijn.

Als je opgroeit, kom je allerlei hindernissen tegen. Veel dingen lijken oneerlijk of zijn gewoon onbegrijpelijk. Veel dingen zou je graag willen veranderen, maar dat kun je niet. Het is normaal om gefrustreerd te raken en boos te zijn. Maar als je je moeilijkheden onder ogen ziet, zul je beseffen hoe sterk je bent. Als ik tegenwoordig ergens over twijfel, denk ik aan het meisje dat ik was en de problemen die zij heeft overwonnen. Meer dan de goede perioden waren het de zware tijden die me hebben geleerd door te zetten en vastberaden te zijn.

Er waren momenten waarop ik het gevoel had dat ik niet veel meer kon dan mijn stem laten horen en weigeren op te geven. Ik heb ontdekt dat ik met die twee dingen ontzettend veel kan doen.

Dit boek heb ik geschreven omdat ik ervan overtuigd ben dat jij ook ontzettend veel kunt doen.

Bedankt dat je mijn verhaal leest.

DEEL I

THUIS

Oktober 2010

Graag denk ik terug aan hoe het bij mij thuis was voordat de oorlog begon. Toen mijn neefjes en ik elkaars huis in en uit renden en op straat voetbalden. Toen we op warme avonden met de hele familie op het dak zaten of allemaal meehielpen met het oogsten van de olijven uit onze boomgaard. Ik herinner me het eten dat mijn oma kookte, en de keer dat mijn tante en ik de ergste harissacake ooit bakten...

Hoofdstuk 1

‘Motor!’ riep mijn broer.

Meteen bleef ik staan. Ik had over een afstand van drie huizen met de bal gedribbeld. Bijna was ik bij de stenen die we als doelpalen gebruikten. Maar als je op straat voetbalde, moest je nu eenmaal af en toe stoppen voor het verkeer.

Ik zette mijn voet op de bal en keek naar links en naar rechts. Geen motor te zien.

‘Haha, je bent erin getrapt!’ riep Mohammed terwijl hij de bal van me afpakte. Hij rende in de richting van de stenen aan de andere kant van de straat.

Zo snel ik kon sprintte ik achter hem aan. Achter me zetten ook mijn neven Tayyim en Razi het op een lopen. Tayyim stooft op het doel af om dat te verdedigen. Razi zocht positie voor het geval Mohammed zou besluiten de bal te passen. Bijna haalde ik Mohammed in, maar hij ontweek mijn trap. Ik rende nog harder en stak mijn been zo ver mogelijk uit. Deze keer hoorde ik het plastic van mijn slipper tegen de bal kletsen. Ik duwde Mohammed opzij.

Nu had ik de bal weer onder controle en ik was niet van plan om hem nog eens te verliezen. Ik spurte op de stenen van ons doel af. Bij-ij-ijna was ik er – *pof!* De bal zeilde tussen de twee stenen door.

‘Goal!’ schreeuwde ik met twee vuisten in de lucht.

‘Grrrrr,’ kreunde Mohammed met zijn hoofd in zijn handen.

Ik was twaalf en mijn broer Mohammed was precies één jaar en elf dagen jonger dan ik. We konden zo goed met elkaar opschieten dat je bijna zou denken dat we een tweeling waren. Tegelijkertijd waren we altijd jaloers op elkaar. Als ik chips met ketchupsmaak kreeg, eiste hij ook chips met ketchupsmaak. Als hij theedronk, wilde ik ook thee. Terwijl ik niet eens van thee houd! En dan had ik ook nog drie neven van ongeveer dezelfde leeftijd, dus was ik het enige meisje in ons clubje van vijf.

Voetbal was een obsessie voor ons. We kenden de spelregels niet goed, dus verzonnen we onze eigen regels. Toch namen we het spel ontzettend serieus. De verliezer kon erop rekenen gepest te worden.

Mohammed vormde meestal een team met Razi, die maar een paar maanden jonger was dan ik. Ik speelde met onze andere neef, Tayyim. Tayyims oudere broer Mansour deed soms ook mee. Mansour was de grootste en sterkste van ons allemaal. Hij trapte zo hard tegen de bal dat ik er bang van werd, al zou ik dat nooit toegeven. Ik vond het prima als hij er niet bij was. Dat betekende dat ik de oudste was en dus de leiding had, en zo had ik het graag.

Mohammed en ik bekvechten voortdurend met elkaar. Maar als hij of ik ruzie kreeg met een van onze neven vormden we één front. Dan mochten onze neven niet meer bij ons thuis komen. We riepen ons land en onze boomgaarden uit tot verboden terrein. En zij deden hetzelfde met ons. Als een van hen ook maar een voet

op ons terrein zette, eisten we een verklaring. Of we gaven ze een koekje van eigen deeg door naar hun land te gaan, zelfs al moesten we er midden in de nacht naartoe glijpen.

Eén knallende ruzie begon nadat Mohammed en ik een zaadje van een watermeloen hadden geplant. Mohammed had groene vingers en zorgde goed voor de plant, totdat die een grote watermeloen voortbracht. Toen hij bijna rijp was, had Mansour het er steeds over hoe heerlijk de meloen zou zijn en hoeveel zin hij had om er een stuk van op te eten. Op een ochtend werden we wakker en ontdekten dat de watermeloen verdwenen was. Onmiddellijk wisten we wie de dief was. Mohammed en ik liepen over het land naar Mansours huis en daar maakte ik het gebaar waarmee we aangaven dat we weigerden nog met hem te praten: ik legde mijn wijsvinger tegen mijn tong en wees daarna naar de grond. Meestal was zo’n boze stilte na een paar uur wel over, maar de Watermeloenoorlog duurde weken.

Zelfs onze ouders respecteerden onze vetes. Als wij ruzie hadden met Tayyim en Mansour namen oom Adnan en tante Ayida de jongens niet mee als ze op bezoek kwamen. En mijn vader nam ons niet mee als hij bij hen langsging.

Totdat we het weer bijlegden en onze ouders ons niet meer bij elkaar vandaan konden houden.

Ik raapte de bal op en met zijn vieren gingen we aan de rand van de weg zitten.

‘Die nepmotor kende ik nog niet.’ Ik schopte wat zand in Mohammeds richting. Hij verzoon altijd nieuwe manieren om vals te spelen.

Hij grijnsde en knipperde met zijn wimpers. Op onze babyfoto's hadden we allemaal lange wimpers, maar terwijl bij ons naarmate we groeiden ogen en wimpers vanzelf met elkaar in evenwicht kwamen, bleven die van Mohammed enorm.

'Ja, meestal roep je alleen dat je slipper kapot is,' vulde Tayyim aan.

Elke week ging er wel een teenslipper van iemand stuk, dus roepen dat je bandje was losgescheurd was een heel geloofwaardige manier om het spel stil te leggen als je op het punt stond te verliezen.

Ik veegde het zand van mijn T-shirt, dat felgroen was met een grote 10 op de achterkant. 'Ik heb geen zin om met valsspelers te voetballen.' Ik stond op en nam de bal mee.

'Toe nou, Muzoon. Laten we doorspelen,' smeekte Razi.

'Nee, ik ga naar huis.' En zonder op de smeekbeden achter me te letten liep ik weg. Op een halve meter bij de stenen van het doel vandaan legde ik de bal neer en schoot hem ertussendoor. 'Goal!' riep ik. Toen ik een vreugdedansje deed, schoot een van mijn slippers van mijn voet en vloog door de lucht.

'Dat is niet eerlijk!' klaagde Mohammed.

Oké, ja. Ik speelde soms ook vals.

Hoofdstuk 2

Het was een uur of twee: tijd voor ons allemaal om naar huis te gaan voor het middageten. Razi woonde een paar minuten de ene kant op en Tayyim een paar minuten de andere kant op. Ons gezin woonde in het midden, in een huis dat mijn vader had gebouwd nadat wij geboren waren. Toen Mohammed en ik de deur opendeelden, kwam ons een geur van munt, knoflook en koriander tegemoet. '*Shish barak*,' zeiden we tegelijk.

Onze grootmoeder had de traditionele stoofpot met vleesknoedels in yoghurt klaargemaakt. Jadati (mijn oma) en Jidi (mijn opa) waren opgegroeid als bedoeïenen, nomaden in de woestijn. Ze trokken rond met hun schapen en geiten en gebruikten bij het koken veel vlees en zuivel. Ik had een hekel aan melk. Ik weigerde het te drinken, maar als Jadati met zuivel kookte, smaakte het gek genoeg altijd heerlijk.

Na de geboorte van mijn vader gaven mijn grootouders het nomadenleven op en vestigden zich in Dara'a, een provincie in de zuidwesthoek van Syrië. Daar bouwden ze een huis in het plaatsje

Izraa, waar we daarna altijd zijn blijven wonen. Nadat Jidi gestorven was, trok Jadati bij ons in, wat een grote hulp voor ons was, zeker nadat mijn moeder vertrok.

Mohammed en ik wasten onze handen en gingen naar de anderen toe, die in een van de woonkamers zaten. De dunne matrasjes op de vloer waren geweldig om op te springen, salto's te maken of te stoeien. Tegen de grote kussens kon je heerlijk zitten, en zo nodig kon je er ook mee gooien. Als we thuis waren, zaten we altijd hier.

Mijn vader zat in kleermakerszit op de mat waarop we altijd samen aten. Mijn broertje van vier, Zain, zat aan de ene kant tegen hem aan geleund en Yousra, mijn achtjarige zusje, aan de andere. Jadati zette de dampende schaal met de stoofpot midden op de mat. We pakten allemaal een lepel en begonnen te eten.

‘Hoe was het vandaag op school?’ vroeg mijn vader.

Mohammed haalde zijn schouders op. School interesseerde hem niet erg.

‘Ik heb een verhaal over Engels,’ zei ik terwijl ik een stukje van het ronde, platte brood scheurde en het in de stoofpot doopte. ‘Juf Leila zei dat iedereen die zijn huiswerk niet had gemaakt naar de gang moest gaan om te wachten. Dus een paar anderen en ik liepen naar de gang.’

Jadati en mijn vader keken me ontsteld aan.

‘Daarna liep juf Leila tussen de tafeltjes door en vroeg de leerlingen om een stukje tekst te lezen. Ze wilde zeker weten dat iedereen de stof begreep. Telkens weer vroeg ze of ze *al-bitriq tayir* in het Engels wilden vertalen. Maar niemand aan wie ze het vroeg, kon dat.’

Ik zag op mijn vaders gezicht dat hij wel kon raden waar dit verhaal naartoe ging.

‘Dus riep ik vanaf de gang het antwoord: “Pinguin!” En juf Leila zei: “Muzoon, ga maar terug naar je plek.”’

Mijn vader hielp Zain om een knoedel op te scheppen. ‘Het is prima om slim en vindingrijk te zijn...’ begon hij.

Ik bloosde.

‘... maar het is nog beter om je huiswerk te maken,’ maakte hij zijn zin af.

Ik dacht dat hij blij zou zijn dat ik het goede antwoord wist, maar mijn vader leek niet onder de indruk.

‘Weet je nog toen je een peuter was, voordat je naar school ging?’ vroeg hij.

Ik wist waar hij heen wilde, want dit verhaal vertelde hij wel vaker. Ik was nog maar vier toen tante Zihriya, een van mijn vaders zussen me soms mee naar haar werk nam. Ze was directeur van een basisschool. Ik mocht er in de eerste klas bij komen zitten. Ik was een ‘toehoorder’, zoals ze dat noemden. Ik ging niet elke dag en deed ook niet mee met opdrachten. Toch kreeg ik aan het einde van het jaar een diploma en een rapport.

‘Gefeliciteerd, je hebt geweldige cijfers!’ zei tante Zihriya, die me stralend aankeek.

Maar ik werd ontzettend boos en weigerde het certificaat aan te nemen. ‘Ik heb het niet verdiend en ik wil het niet,’ zei ik stampvoetend.

‘Wie wordt er nou boos als hij hoge cijfers krijgt?’ vroeg tante Zihriya verrast.

‘Ik!’

Mijn vader vertelde het verhaal zo vaak dat we het onmogelijk konden vergeten. Hij kwam er altijd precies op het juiste moment

mee aan om zijn punt kracht bij te zetten.

‘Echt succes verdien je door hard te werken,’ zei hij. En hij draaide langzaam zijn hoofd om zijn vier kinderen een voor een indringend aan te kijken.

Ik hielp Jadati met afruimen en begon aan de afwas. Ik hield van afwassen. Soms plaagden we Jadati dat ze niet genoeg water gebruikte. Dan bleef er zeep op de borden achter en moesten we ze nog eens afspoelen.

‘Jouw kinderen weten niet hoe kostbaar water is!’ zei ze dan, en haar bedoeïenenaccent werd sterker. ‘Toen ik jong was, moesten we voor elke emmer uren naar de put lopen. Onze profeet Mohammed, vrede zij met hem, zegt dat je zelfs water moet besparen als je aan de oever van een beek woont.’

Ik probeerde geen water te verspillen, maar ik hield van het gevoel van warm water dat over mijn handen stroomde.

Zodra ik klaar was, ging ik terug naar Mohammed in de woonkamer, die al klaarzat voor onze middagportie tekenfilms. Razi klopte op de achterdeur en kwam bij ons zitten. Hij was de jongste thuis, dus kwam hij vaak naar Mohammed en mij toe. Soms glipte hij ’s avonds zijn eigen huis uit en liep dan dwars door de boomgaarden naar ons toe. Maar tante Fadiya hield hem altijd graag dicht bij zich, dus duurde het nooit lang voordat ze hem kwam ophalen.

‘Begint het al?’ vroeg Razi opgewonden.

We hadden nog vijftien minuten, maar het leken de langste minuten van onze dag.

Eindelijk was het zover, en ik zette de tv aan. We sprongen alle drie overeind en zongen:

‘Ta ta tata ta, Majed!’

Ta ta tata ta, Majed!’

*Ta ta tata ta, Majed is weer bij je teruggekomen,
hij past en zet voor en doet alles voor zijn sport.’*

Het liedje stopte en de tekenfilm begon. Meteen waren we stil, vol spanning voor wat er zou komen.

‘Ik hoop dat hij deze keer scoort,’ fluisterde Razi.

‘Ssssst!’ deden wij.

Ieder kind in Syrië deed op dit moment precies hetzelfde als wij: ademloos kijken naar dezelfde Japanse tekenfilm, nagesynchrooniseerd in het Arabisch. Captain Majed was een voetbalheld. Hij stond bekend om zijn legendarische trappen, waaronder salto’s en radslagen waarbij het nummer 10 op zijn rug goed zichtbaar was. Net als wij wilde hij alleen maar winnen. Anders dan wij speelde hij nooit vals. In plaats daarvan stak hij iets op van elke nederlaag. Hij was een inspiratie voor zijn vrienden en raakte bevriend met zijn tegenstanders. Allemaal probeerden we zijn trucs na te doen, maar dat leidde vooral tot ongelukken en blessures. Het was niet eenvoudig om de moves van een tekenfilmheld te imiteren.

Toen de aflevering afgelopen was, gingen we weer naar buiten. Op straat kwamen we Mansour en Tayyim tegen.

‘Niet te geloven dat keeper Walid die omhaal van Majed tegenhield,’ verzuchtte Mansour.

‘Ik durf te wedden dat je de mijne niet kunt tegenhouden,’ schepte ik op.

Ik pakte de bal, en we pikten de draad weer op waar we gebleven waren. We speelden totdat we zo moe waren dat we nauwelijks

nog konden rennen. Maar toen onze ouders riepen dat we thuis moesten komen, beweerden we dat we net een beetje lekker op gang waren.

's Avonds zaten we vaak samen op het dak van ons huis. Het was onze favoriete plek. Oom Adnan was er met tante Ayida. Tante Fadiya was er met mijn neven. De volwassenen legden matjes in een kring neer om de thee en lekkere hapjes heen.

Wij kinderen deden een spelletje *persis*, waarvan ik later leerde dat het wel wat op boter-kaas-en-eieren leek. Ik tekende met krijt een raster op het cement, en iedere speler kreeg drie witte steentjes en drie donkere. Je speelde het met z'n tweeën. Iedere speler legde om de beurt een steen in het raster neer, totdat iemand een rijtje van zes kiezels in dezelfde kleur kon maken.

Wie niet speelde, was toeschouwer. Volgens onze regels moest het publiek zijn mond houden. In de praktijk fluisterde iedereen naar hartenlust tips, aanmoedigingen en waarschuwingen. Omgaan met de lastige toeschouwers werd deel van het spelletje.

Ik won het eerste potje tegen Mohammed, dus mocht ik doorspelen tegen Yousra en daarna Razi, die me in een lang spel versloeg. Daarna stond ik op en veegde het krijt af dat op een of andere manier overal op mijn ellebogen en knieën terecht was gekomen. Ik huppelde naar het dienblad met lekkers en stopte een handvol zonnepitten in mijn mond. Al kauwend luisterde ik naar het gesprek van de volwassenen.

'Is het Qutayba al gelukt om werk te vinden?' vroeg oom Adnan aan zijn zus.

Tante Fadiya schudde haar hoofd. Razi's oudste broer was

afgestudeerd aan de universiteit, maar kon geen vaste baan in zijn vakgebied vinden. Hij deed allerlei klussen in de bouw om wat geld te verdienen.

'Hij kan niet veel doen zonder *wasta*,' zei oom Adnan begripvol. Volwassenen hadden het altijd over *wasta*. Ze deden alsof het meer waarde had dan goud of diamanten. Pas na jarenlang gesprekken af luisteren begreep ik dat *wasta* betekende dat je een familielid of vriend op een belangrijke positie had. Connecties, noemden ze het. Uit wat ze zeiden, leidde ik af dat je geen baan kon krijgen zonder *wasta* en geen winkel kon openen zonder *wasta*. Mensen met *wasta* leken altijd meer te krijgen dan ze verdienden. Mensen zonder *wasta* kregen minder.

Het was hetzelfde verhaal als altijd, dus ging ik terug naar het persistoernooitje. We bleven zo lang spelen dat Yousra's en Zains ogen op een gegeven moment dichtvielen. Zij gingen naar beneden om te slapen. De volwassenen namen afscheid en vertrokken naar hun eigen huis.

Mijn vader knikte naar de trap. 'Tijd om naar bed te gaan, jullie twee,' zei hij tegen Mohammed en mij.

'Mogen we op het dak slapen? Morgen is het vrijdag en hebben we geen school.'

'Maar morgen is de grote oogstdag. Jullie moeten goed uitgerust zijn.'

'We gaan heus slapen!'

'Het is gevaarlijk. Er zijn stukken zonder reling.'

'Alsjeblieft! We willen de sterren tellen.'

'Als je slaapwandelt, val je van het dak.'

'We beloven dat we niet zullen wandelen,' zei Mohammed.

‘Hoe kun je beloven wat je zult doen terwijl je slaapt?’

Daar had mijn vader gelijk in, maar we bleven aandringen. Uiteindelijk gaf hij toe. We sleepten onze matrassen de trap op en legden ze op de cementen vloer. We kropen onder een stapel dekens en gingen op onze rug liggen.

‘Wie het eerst vijftig sterren geteld heeft!’ zei ik tegen Mohammed.

De eerste dertig waren altijd makkelijk. Daarna moest je creatief worden bij het zoeken naar plekjes aan de hemel.

Ik kan me niet herinneren hoever ik kwam. Het enige wat ik nog weet, is dat ik op een matras in de woonkamer wakker werd. Mijn vader moet hebben gewacht totdat we in slaap vielen en ons toen naar beneden hebben gedragen om te zorgen dat ons niks overkwam.

Hoofdstuk 3

Tegen de tijd dat ik wakker werd, was mijn vader al bezig om maten onder de olijfbomen te leggen.

Oogstdag!

Ik pakte de laagste tak van een boom stevig beet en zette een voet tegen de stam. Daarna trok ik me met mijn armen op en zwaaide mijn been over de tak heen. Ik sloeg mijn andere been er ook overheen om goed te blijven hangen en speurde daarna de takken af. Ze zaten vol dunne, langwerpige blaadjes. Overal zag ik bladeren, maar toen ontdekte ik een stipje dat iets lichter groen was. Ik rekte me uit en plukte het van de tak. De olijf viel met een zacht tikje op de mat onder me.

Vlak voor me verscheen Abu Faysals gezicht. ‘Het gaat gemakkelijker met een ladder, dat weet je toch?’ plaagde hij. ‘Dan kun je je energie gebruiken om te plukken in plaats van te klimmen.’

Abu Faysal was mijn vaders beste vriend, en elk jaar kwam hij op de laatste grote dag van de olijfoogst naar ons toe om mee te helpen. Iedereen die kon, kwam die dag meehelpen. Met zo veel